

DIENES ANDRÁS

1905—1962

Dienes András, az irodalomtudomány kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének tudományos munkatársa 1962. augusztus 30-án, 57 éves korában meghalt. Temetése szeptember 4-én volt az irodalomtörténetírás számos művelőjének, az Intézet munkatársainak nagy részvéte mellett. Közvetlen munkatársai és a magyar irodalomtörténészek tágabb közössége nevében az Intézet képviselője ezekkel a szavakkal búcsúztatta:

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete és a magyar irodalomtörténészek egész tábora nevében búcsúzóan Tőled, kedves barátunk, aki oly fájdalmas hirtelenséggel, tehetséged, munkakedved teljében, tele tervekkel távoztál soraink közül. Még egy évtizede sincs, hogy egy változatos életút, veszélyes évek, sikerek és sikertelenségek, küzdelmek és ártatlan meghurcoltatás után baráti közösségre találtál Intézetünkben, s közvetlen munkatársaid körében, de ez a néhány év is elég volt ahhoz, hogy méltán megérdemelt rangot, megbecsülést vívjál ki magadnak a magyar irodalomtudományban, hogy kibontakozzon a maga nemében egyedi, de annál értékesebb — s most oly tragikusan félbemaradt — kutatómunkád.

Dienes András útja, persze nem váratlanul és nem véletlenül vezetett hozzánk. Már 35 évvel ezelőtt, mikor feljegyezte az első Petőfi-legendát, eljegyezte magát legnagyobb költőnk emlékének ápolásával, a rávonatkozó igazságok szenvedélyes vizsgálatával. Eleinte azonban még távol áll az irodalomtörténettől: részben termékeny katonai szakíró, részben színestollú szépiró. De e két látszólag egymástól távoli irodalmi tevékenység nála közel került egymáshoz. Mint katonai író, a szabadságharcok katonai története vonzotta leginkább, mint szépiró nemzeti nagyjaink, szabadsághőseink életét választotta témául. Így futhatott össze végül munkásságának két ága, s találkozhatott Petőfiiben, Petőfi életének elsősorban katonai vonatkozásainak vizsgálatában. 1949-ben jelent meg első irodalomtörténeti érdekű munkája a „Petőfi-

titok”, mely a tudomány és a szépirodalom határán áll, szenvedélyes publicisztikának mondható leginkább: hadüzenet tévedéseknek, ferdítéseknek az igazság kiderítése céljából. Ez az igazságkereső szenvedélye töretlen maradt öt évi kényszerű némasága alatt is, s sokan tanúi lehettünk, hogy 1955-től kezdve milyen hallatlan munkakedvvel, tudományos céljai terén való konok következetességgel küzdötte ki a maga igazát.

Valljuk be, sokan vagyunk itt, akik eleinte — noha az első percben rokonszenvet és tiszteletet ébresztett mindenkiben, akivel a Petőfi-kérdésről beszél — egy kissé valamely rögeszme megszállottjának gondoltuk őt. Hatalmas s egészen különleges ismeretei, hibátlan logikája, félelmetes vitakészsége, de ha tényekkel, érvekkel meggyőzték arról hogy tévedett, annak azonnali belátása — mindezek a tulajdonságai végül lefegyverezték a kétkedőket, s örömmel vehettük tudomásul: a magyar irodalomtörténetírás új színnel gazdagodott, soraink egy sokra hivatott kutatóval bővültek. Ezt igazolta 1959-ben megjelent nagy munkája: „Petőfi a szabadságharcban”, a Petőfire vonatkozó életrajzi irodalomnak ez a maradandó alkotása. Az elismerő kritikák is megállapították: egyoldalú a könyv, a katona, a politikus, az ember mellett háttérbe szorul benne a költő. Ez igaz, de termékeny volt ez az egyoldalúság, mert Dienes András olyan szempontokat érvényesített, olyan tudanyagot mozgatott meg, amivel más eddig nem rendelkezett, s ezzel nemcsak a költő halálának körülményei, de egy sor más fontos életrajzi kérdés is tisztázódott. S hogy mennyire igazi tudósról van szó, azt akkor érthette meg mindenki igazán, amikor belefogott nagy — s csonkán maradt — művébe, a Petőfi-életrajz megírásába. Súlyos betegsége ellenére a felfedezőik szenvedélyével, áldozatvállalásával fogott bele egy 80 éves hiány pótlásába. Utazik, levéltárakat, anyakönyveket, feljegyzéseket kutat át ezerszámra egy-egy adatért s sorozatosan cáfol meg tévedéseket, legendákat, hazugságokat. A kutató munka bravúráját mutatja be Petőfi szülei genealógiája felderítésében, de utánajár Petőfi egész környezetének, a vele kapcsolatba

került barátoknak, nevelőknek, iskola-, katonai-, színésztársaknak. Felfedi a gyermek és ifjú Petőfi egész szellemi, társadalmi, művészi fejlődését. Mindent tud Petőfiről, de ennek a hallatlan tudásnak az anyaga sajnos csak 1842-ig áll nyomdakészen. Néhányan, akiknek módunk volt beleolvasni kéziratába, tudjuk, mennyi újabb eredményt — s habár csak a gyermekről és az ifjúról — mennyire a régebbi életrajzokból kiolvashatónál igazabb Petőfi-képet fog könyvéből megismerni a tudomány. És miközben nagy munkáján dolgozik, továbbfolytatja a szülőhely, a szülők, Petőfi magyarsága, a halál körülményei, a Szendrey Júlia-kérdés körül.

Végigmegy mindazon az úton, ahol Petőfi járt, — és végig vezeti a TIT, az IBUSZ rendezésében a közönséget is. Közben mindenütt előadásokat tart, — ezrek ismerik meg, ezekkel levelez, buzdítja a fiatal kutatókat és tanácsokkal látja el őket. És közben állandóan írja népszerűsítő cikkeit, irodalomtörténeti riportjait. Szinte ifjúkorától foglalkoztatta a történelmi és irodalomtörténeti emlékhelyek kérdése. Lobogó lázadozással beszélt

Intézeti hírek

(1962. június 1.—augusztus 1.)

Jún. 4-én *Sötér István* igazgató, a Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság által Katona Lajos születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen „Katona Lajos irodalomtudományi jelentősége” címmel előadást tartott az Akadémián.

*

Ladislav Štoll akadémikus, a Csehszlovák Tudományos Akadémia alelnöke és a Cseh Irodalmi Intézet igazgatója magyarországi útja során jún. 2-án és 4-én Intézetünkbe látogatott és az Intézet vezetőségével, valamint a Tudományos Tanács tagjaival megbeszélést folytatott a prágai testvérintézettel való kapcsolat további fejlesztéséről és az ősz folyamán Budapesten rendezendő Összehasonlító Irodalomtörténeti Konferenciával kapcsolatos problémákról.

*

Szabolcsi Miklós osztályvezető jún. 6-tól 19-ig Párizsban tartózkodott és részt vett a Syndicat des Critiques Littéraires nevű francia szervezet által rendezett kritikus találkozáson. A megbeszélés két problémát érintett: A kritika helyzete és feladatai és a kritika módszertani, ill. ideológiai problémái. A konferencián felmerült az a gondolat, hogy létre kellene hívni a kritikusok nemzetközi munkaközösségét.

*

nagyjaink emlékének elhanyagolásáról, s maga megszámálhatatlan helyen verekedte ki ez emlékek megőrkötését. Ezekkel kapcsolatos száz meg száz cikke, beadványa, vitairata. Azt a sajátos sok-irányú missziót, amit Dienes András vállalt, egyhamar aligha tudja valaki folytatni, azt az érzékeny veszteséget, amit az ő távozása jelent, nem lesz könnyű pótolni.

De nemcsak a fáradhatatlan tudóst, Petőfi, és általában nemzeti múltunk szenvedélyes propagandistáját fogjuk ezentúl fájdalmasan nélkülözni, távozó barátunk. Hiányozni fog megbecsülést, tiszteletet parancsoló, kissé katonás feszségű, de mindig oly meleg szívű egyéniséged. Nem fogjuk elfelejteni azt a becsületet, őszinte nyíltszívű jellemet, melyet benned megismertünk. S nagyon fogsz hiányozni mint jó barát, akit néhány év alatt nagyon megszerettünk, s akitől oly szomorú most örökre búcsút vennünk. Emlékedet megőrizzük, munkádat, amennyire lehet, tovább folytatjuk. Nyugodt lehetsz, tetteid, alkotásaid nem voltak hiábavalók.

Vittore Branca prof., a velencei Fondazione Giorgio Cini és a Nemzetközi Itálianisztikai Társaság főtákará jún. 18. és 21. között hazánkban tartózkodott és az Intézetben *Sötér István* igazgató, *Klanciczay Tibor* igazgató helyettes, *Gerézi Rabán* osztályvezető és *Szauder József* egyetemi tanár részvételével megbeszélést folytatott az Intézet olaszországi kapcsolatainak bővítéséről. Érdeklődött a magyarországi humanizmus-kutatás és a tágabb értelemben vett irodalomtörténeti munka iránt is. Jún. 19-én „Poli-ziano egy fontos, kiadatlan művének kódexe” címmel előadást tartott az Akadémián, megtekintette Budapest nevezetességeit és Esztergomba is ellátogatott.

*

Emil Pražak tudományos kutató, a Csehszlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa jún. 18-án háromhetes tanulmányútra hazánkba érkezett. Kutatómunkát végzett az OSZK-ban, a MTA Könyvtárában, az Egyetemi Könyvtárban és az Esztergomi Püspöki Könyvtárban. Mindenütt a cseh humanizmus magyar kapcsolatait kutatta. Útjának tapasztalatairól az Intézetben elbeszélgetett *Klanciczay Tibor* igazgató helyettesel, *Gerézi Rabán* osztályvezetővel és *V. Kovács Sándor* tudományos munkatárssal.

*